

Leonard Fic

Poszukiwanie wspólnych płaszczyzn dialogu Kościoła Katolickiego z buddyzmem w nauczaniu Jana Pawła II

Studia Theologica Varsaviensia 45/2, 109-127

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LEONARD FIC

POSZUKIWANIE WSPÓLNYCH PŁASZCZYZN DIALOGU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO Z BUDDYZMEM W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

W dzisiejszym świecie buddyzm zaczyna odgrywać coraz większą rolę w życiu politycznym, społecznym i ekonomicznym zarówno w skali jednego narodu, jak i całego świata. Podczas gdy współczesny świat ulega coraz większej laicyzacji, obniżając poziom religijności, buddyzm zdobywa coraz więcej wyznawców. Paradoxem zaistniałej sytuacji jest fakt, że to właśnie wśród mieszkańców wielkich, zeświecczonych aglomeracji Zachodu duchowość buddyjska cieszy się dużą popularnością. W kulturze Zachodu buddyzm znany jest mniej więcej od połowy XIX wieku, kiedy to przedstawiciele buddyzmu byli zapraszani na międzynarodowe konferencje religioznawcze¹. Współcześnie istnieje paląca potrzeba zrozumienia przez chrześcijan, czym w swej istocie jest ta zyskująca serca milionów ludzi religia, po to, aby móc podjąć z wyznawcami buddyzmu szczery i otwarty dialog, tak jak to czynił przez wszystkie lata swojego pontyfikatu Jan Paweł II.

Kościół katolicki od zawsze starał się utrzymywać przyjazne stosunki z przedstawicielami buddyjskich *sangh*. Jednak dopiero na Soborze Watykańskim II Kościół oficjalnie wypowiedział się na temat wyznawców buddyzmu w deklaracji *Nostra aetate*, której ogłoszenie stało się momentem przełomowym w historii Kościoła, bowiem po raz pierwszy w jednym dokumencie określili on swój stosunek do innych religii, tym samym otwierając się i zapraszając ich wyznawców do szczerego i otwartego dialogu. W niej to właśnie Kościół przyznał, że *buddyzm, w różnych swych formach, uznaje całkowitą niewystarczalność tego zmiennego świata i naucza sposobów,*

¹ T.W. Androsow, *Buddyzm: religia i filozofia*, w: J. Sieradzan (red.), *Buddyzm*, Kraków 1987, s. 10.

którymi ludzie w duchu pobożności i ufności mogliby albo osiągnąć stan doskonałego wyzwolenia, albo dojść, czy to o własnych siłach, czy z wyższą pomocą, do najwyższego oświecenia². Pomimo, iż Kościół oficjalnie uznał buddyzm za fenomen religijny, a nie jedynie za filozofię życia, do dziś w tej kwestii zdania wśród buddologów są podzielone. Nawet Ojciec Święty, Jan Paweł II, który zawsze starał się szukać wspólnych płaszczyzn dialogu, miał w tej kwestii pewne problemy, gdy swoją wypowiedzią w *Przekroczyć próg nadziei* uraził część wyznawców buddyzmu, nazywając ich wiarę „systemem ateistycznym”, w którym nie ma odniesienia do Boga³. Teraz już wiadać, dlaczego dialog nie zawsze jest łatwy i prosty. W dialogu bowiem trzeba zawsze mieć na uwadze ogromne różnice, które wynikają z odrębności kulturowej, religijnej i filozoficznej danej religii, co ma miejsce właśnie w przypadku buddyzmu.

W niniejszym studium poświęconym dialogowi z buddyzmem w nauczaniu Jana Pawła II w pierwszej kolejności postaramy się zaprezentować istotę religii buddyjskiej (1.). Następnie ukażemy podstawy dialogu z buddyzmem w myśli Jana Pawła II (2.) skupiając się przede wszystkim na wspólnych dla obu stron płaszczyznach (3.) takich jak: kwestie moralno-etyczne i wartości duchowe (3.1.), transcendencja (3.2.), mądrość (3.3.), życie monastyczne (3.5.), modlitwa (3.6.), pokój i pojednanie (3.6.).

1. ISTOTA BUDDYZMU

Buddyzm jest jedną z najstarszych religii świata, którego nazwa wywodzi się od honorowego tytułu swojego założyciela, zwanego *Buddhą*, czyli *Przebudzonym*, *Oświeconym*, który ok. VI wieku przed Chr. rozpoczął przekazywanie światu *dharmy*, odwiecznego prawa, objawionego mu przez *buddhów* podczas medytacji w *Bodh Gaja*⁴. Tak więc *Siddhartha Gautama* z rodu *Śaków* (560-480 r. przed Chr.), książę królestwa *Kosala*, pragnąc zrozumieć istotę cierpienia, po latach surowej ascezy i medytacji, doświadczając stanu *bodhi*, stał się „tym, który osiągnął szczęście, błogosławionym” –

² *Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich. Nostra aetate*, Rzym 1965, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1998, nr 2.

³ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania Vittoria Messoriego*, Lublin 1995, s. 82.

⁴ H. von Glasenapp, *Buddyzm*, w: J. Sieradzan (red.), *Buddyzm*, s. 22.

Bhabawa; „tym, który osiągną brzeg” – *Tathagata*; „tym, który się przebudził, osiągną oświecenie” – *Buddha*⁵. Od tej pory wszyscy buddyści, krocący drogą *Buddhy*, to ci, którzy pragną, jak *Gautama*, zrozumieć istotę rzeczy, aby osiągnąć oświecenie⁶.

Istotą buddyzmu jest podążanie „drogą środka”, unikającą zarówno skrajnej ascezy, jak i przyjemności zmysłowych, aby osiągnąć stan *nirwany*, który niweluje w człowieku trzy korzenie zła (namiętność, nienawiść i niewiedzę) oraz kładzie kres cierpieniu, kończąc cykl ponownych narodzin i śmierci (*sanasara*). Buddyści przede wszystkim przyjmują istnienie „Czterech Szlachetnych Prawd”, o których nauczał *Buddha*: prawdę o powszechności cierpienia (*dukkha*), o jego powstaniu (*samudaya*), unicestwieniu (*niradha*) i jego ustaniu (*magga*), które dokonuje się na ośmiorakiej ścieżce. Wszystkie podejmowane przez buddystów wysiłki mają jeden, jedyny cel – wyzwolenie. Największym ideałem w buddyzmie jest osiągnięcie stanu doskonałej pustki, wolnej od żądz, pragnień, przywiązań, posiadania, która utożsamiana jest z Absolutem⁷.

Kanon świętych ksiąg buddyzmu został spisany przez uczniów, po śmierci *Buddhy*, podczas pierwszych soborów buddyjskich. Źródła kanoniczne dzielą się na tzw. trzy kosze (*tripitaka*), zawierające „słowa *Buddhy*”, przekazywane z pokolenia na pokolenie *niczym ziemia w koszach z rąk do rąk, przez kopiających robotników*⁸.

Winaja-pitaka zawiera reguły monastyczne, zakazy i nakazy dla mniszek i mnichów buddyjskich, *Sutta-pitaka* – mowy doktrynalne *Buddhy* lub jego uczniów, a *Abhidharma-pitaka* stanowi kompendium początkowej refleksji filozoficzno-psychologicznej. Oprócz kanonu w języku *palijskim*, kanonu północnych Indii, istnieje także kanon spisany w sanskrycie (południowy). W miarę rozwoju buddyzmu i wewnętrznych podziałów wśród *sanghy*, każda kolejna szkoła buddyjska dodawała do kanonu następne teksty, które są uważane za późniejsze objawienia tajemnej nauki *Buddhy*⁹. Najbardziej znane są teksty *mahajany* (tzw. „duży wóz”, rozpowszechniony przede

⁵ G.M. Khân, *Budda Oświecony*, Warszawa 2003, s. 21.

⁶ H.R. Davis, *Wprowadzenie. Zarys historii religii w Indiach*, w: D.S. Lopez (red.), *Praktyki religijne w Indiach*, Warszawa 2001, s. 30.

⁷ K. Kosior, *Buddyzm pierwotny*, w: B. Szymańska (red.), *Filozofia Wschodu*, Kraków 2001, s. 184 n.

⁸ M. Mejer, *Buddyzm. Zarys historii buddyzmu w Indiach*, Warszawa 2001, s. 131.

⁹ Tamże.

wszystkim w Chinach, Korei, Japonii i Wietnamie), takie jak: *Pradžnia-paramita-sutra*, *Awatamaska-sutra* czy *Sura lotosu*¹⁰. W skrócie można powiedzieć, że dzieje wiary buddyjskiej – jak pisze Hermann Oldenberg – zaczynają się wraz z powstaniem wspólnoty żebrzących mnichów, którzy (...) skupili się wokół osoby Gotamy Buddy, ponieważ mieli oni świadomość, że wszelki byt ziemski jest pełen cierpienia i że uwolnić się od niego można tylko w jeden sposób – przez rezygnację i wieczysty spokój¹¹.

Współcześnie istnieje wiele szkół i odłamów buddyzmu na całym świecie. Najbardziej znane są szkoły *Therawady*, *Mahajany*, buddyzmu tybetańskiego (*Ważrajana*) oraz japoński – *zazen*, które swoim zasięgiem obejmują nie tylko kraje Dalekiego Wschodu, lecz swoje wspólnoty zakładają także w Europie i Stanach Zjednoczonych. Odwiedzając te kraje podczas podróży apostołskich, Jan Paweł II zawsze z serdecznością i szacunkiem odnosił się do przedstawicieli mieszkających tam wspólnot buddyjskich.

2. PODSTAWY DIALOGU

Cały pontyfikat Jana Pawła II przepełniała główna idea Soboru Watykańskiego II, a mianowicie: „otwarcie i dialog”. Żaden z Jego poprzedników nie odbył tylu podróży apostołskich, których celem było nie tylko głoszenie Dobrej Nowiny, lecz także wołanie o pokój i jedność między religiami. To właśnie Jan Paweł II, w duchu soborowej Deklaracji *Nostra aetate*, starał się za każdym razem podejmować szczerą i pełną miłości dialog z wyznawcami religii niechrześcijańskich. Wiele razy, podczas swoich pielgrzymek, powtarzał, że: *dialog między wyznawcami różnych religii wzmacnia i pogłębia wzajemny szacunek i toruje drogę takim relacjom, które są niezbędne do rozwiązywania problemów ludzkiego cierpienia. Dialog nacechowany szacunkiem i otwarty na poglądy innych może służyć jedności i angażowaniu się dla tego wspólnego celu (...) Bez dialogu bowiem – stwierdza Papież – bariery przesądów, podejrzeń i nieporozumień nie mogą być skutecznie usunięte*¹². Ojciec Święty także za-

¹⁰ Tamże, s. 203 n.

¹¹ H. Oldenberg, *Życie, nauczanie i wspólnota Buddy*, Kraków 1994, s. 15.

¹² Jan Paweł II, *Spotkanie z przedstawicielami religii niechrześcijańskich (Madras, 5 lutego 1986)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, Kraków 2000, s. 162.

wsze starał się podkreślać wielkie znaczenie odkrywania prawdy, której poszukiwanie i głoszenie innym stanowi pierwszy podstawowy cel podejmowania dialogu w ogóle¹³. Tym, co charakteryzuje dialog Jana Pawła II z wyznawcami różnych religii, jest przede wszystkim to, że starał się on ukazywać to, *co stanowi dla tych religii wspólny trzon i wspólny korzeń*, a mianowicie ich duchowe odniesienie do „Boga”, „Absolutu” czy „Najwyższego Bóstwa”¹⁴.

Odwiedzając kraje Dalekiego Wschodu, Papież jednak zawsze zdawał sobie sprawę z ogromnych różnic filozoficzno – światopoglądowych człowieka Zachodu i Wschodu, z zupełnie odmiennych mentalności tych dwóch światów, z różniących je podejść w pojmowaniu natury Boga, świata i człowieka. Jednak pomimo tych wielkich kulturowych barier, potrafił On trafić do serc wszystkich ludzi, niezależnie od wyznawanej przez nich religii, przyjmowanej idei Boga, świata i człowieka, ponieważ zawsze szczerze i z niemal ojcowską miłością, poruszał te problemy, które dotyczą wszystkich ludzi bez wyjątku. Mówił o potrzebie wzajemnego pojednania, o potrzebie wzajemnej współpracy na rzecz pokoju i sprawiedliwości społecznej, podkreślał znaczenie duchowych i moralnych wartości, które bez względu na religię, *stanowią podstawę wzajemnego dialogu i pokojowego współistnienia*¹⁵.

Dla Papieża najważniejsze było zawsze to, że owocem dialogu powinna być *jedność pomiędzy ludźmi oraz jedność ludzi z Bogiem, który jest źródłem i objawieniem wszelkiej prawdy i którego Duch kieruje ludźmi w wolności tylko wtedy, kiedy spotykają się ze sobą w postawie pełniej szczerości i miłości*. – Bowiem to właśnie poprzez dialog – stwierdza Jan Paweł II – *pozwalamy Bogu być wśród nas; otwierając się w dialogu na siebie, otwieramy się również na Boga*, i dlatego też trzeba, *abyśmy jako wyznawcy różnych religii zjednoczyli się w głoszeniu i obronie wspólnych ideałów w dziedzinie wolności religijnej, braterstwa pomiędzy ludźmi, wychowania, kultury, opieki społecznej i porządku życia zbiorowego*, których realizacja będzie możliwa jedynie dzięki szczeremu dialogowi i wzajemnej

¹³ Tamże, s. 163.

¹⁴ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania Vittoria Messori*, dz. cyt. s. 76 n.

¹⁵ Jan Paweł II, *Do biskupów Sri Lanki z okazji wizyty ad limina (Rzym, 8 lipca 1989)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 78.

współpracy wszystkich ludzi, bez względu na kolor skóry, rasę, religię, wyznanie¹⁶.

3. PŁASZCZYZNY DIALOGU

3.1. Kwestie moralno etyczne i wartości duchowe

Jan Paweł II, podejmując dialog z wyznawcami buddyzmu, na pierwszym miejscu we wspólnym porozumieniu stawiał kwestie moralno – etyczne, mając pełną świadomość tego, że buddyzm, podobnie zresztą jak wszystkie religie Dalekiego Wschodu, ma charakter „systemu”, w którym oprócz sprawowania kultu, najwyższe miejsce zajmuje problematyka dobra i zła¹⁷. Kwestie te Papież podkreślił w przemówieniu do biskupów Sri Lanki: *Obecnie okazuje się coraz bardziej oczywistym, że ziemię coraz żyźniejszą dla dialogu stanowią kwestie etyczne i moralne odnoszące się do przyszłości rodzaju ludzkiego. Normy moralne, uniwersalne i niezmiennne, które wynikają z porządku stworzenia, stanowią „niepodważalny fundament i solidną gwarancję sprawiedliwego i pokojowego współżycia ludzkiego”*¹⁸. Ponadto Jan Paweł II zdawał sobie sprawę, że duchowość religii Dalekiego Wschodu, a w tym także duchowość buddyjska, wniosła wielki wkład do dziedzictwa moralności i kultury nie tylko swoich narodów, ale całego świata¹⁹.

Z wyznawcami buddyzmu Jan Paweł II spotykał się wielokrotnie, czy to z okazji oficjalnych wizyt wybitnych przedstawicieli różnych szkół i grup mnichów buddyjskich w Watykanie, czy podczas osobistych podróży apostolskich do krajów Dalekiego Wschodu (m.in.: Indie, Chiny, Tybet, Japonia, Sri Lanka czy Filipiny)²⁰.

¹⁶ Jan Paweł II, *Spotkanie z przedstawicielami religii niechrześcijańskich (Madras, 5 lutego 1986)*, s. 163.

¹⁷ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania Vittoria Messoriego*, s. 78 n.

¹⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie do Przewodniczących Konferencji Biskupów Sri Lanki (Rzym, 24 sierpnia 1996)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 101.

¹⁹ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania Vittoria Messoriego*, dz. cyt., s. 78 n.

²⁰ L. Fic, *Dialog chrześcijaństwa z buddyzmem*, w: H. Zimioń (red.), *Dialog międzyreligijny*, Studia religiológiczne 6, Lublin 2004, s. 224.

Czytając wypowiedzi Papieża kierowane wielokrotnie do wspólnot buddyjskich można odnieść wrażenie, że Ojciec Święty starał się przede wszystkim skupić uwagę na wielkich duchowych wartościach, którymi kierują się wyznawcy buddyzmu. To właśnie wymiar duchowy dialogu zdaje się być dla Jana Pawła II pierwszorzędną płaszczyzną dialogu z Buddystami, czego wyrazem są choćby słowa Papieża skierowane do przedstawicieli japońskich odłamów buddyzmu podczas audiencji generalnej w Rzymie w 1979 roku, z okazji wymiany *Wschód – Zachód: Dziękuję wam za przybycie do Europy na wymianę Wschód – Zachód przeżywaną na poziomie duchowym. Cieszę się, że dialog międzyreligijny prowadzony jest właśnie na tym podstawowym poziomie (...) Wasze doświadczenie jest rzeczywiście epokowym wydarzeniem w historii międzyreligijnego dialogu. Mam nadzieję, że wasze doświadczenie dało wam lepsze zrozumienie tego, jakie znaczenie może mieć Chrystus dla człowieka i pozwoliło lepiej spojrzeć na to, co Chrystus myśli, kiedy mówi o Bogu, swoim Ojcu (...) Modłę się, żeby Duch mógł dalej inspirować międzyreligijny dialog w Japonii, szczególnie ten na duchowym poziomie*²¹. W ten właśnie sposób, kładąc silny nacisk na wartości duchowe w dialogu z buddyzmem, Ojciec Święty pragnął dać wyraz swego szacunku i uznania dla wielkich wartości religii buddyjskiej. Wiele razy podkreślał wielką wagę cnót, jakimi kierują się w swoim życiu uczniowie Buddy: *widzę w cnotach życzliwości i dobroci, roztropności, łagodności i hartu ducha, wpajanych przez wasze tradycje religijne, owoce Ducha Bożego*²². To samo podkreślił podczas wizyty na Sri Lance, której znaczny ogół społeczeństwa stanowią wyznawcy *Theravady*, czując się strażnikami pierwotnej nauki Buddy: *W szczególności wyrażam mój głęboki szacunek dla wyznawców Buddyzmu, religii dominującej w Sri Lance wraz z jej Brahmaviharas, czterema głównymi wartościami Meta, Karuna, Mudita i Upekkha: serdecznością, współczuciem, życzliwością i sprawiedliwością; dla jej wartości transcendentnych i radości Shanga, tak jasno wyrażonych w Theragathas*²³.

²¹ Jan Paweł II, *Do zakonników i świeckich różnych szkół buddyjskich (Audiencja generalna, 26 września 1979)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 37.

²² Jan Paweł II, *Do przedstawicieli Religii Niechrześcijańskich w Japonii (Japonia, 24 lutego 1981)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 38.

²³ Jan Paweł II, *Przemówienie na lotnisku (Sri Lanka, 20 stycznia 1995)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 83 n.

Podczas pobytu w Korei, zwracając się do duchowych przywódców buddyzmu, Papież wyraził swój wielki podziw dla ich etycznych i religijnych wartości, dzięki którym naród koreański odznaczał się zawsze wielką szlachetnością celów, duchowych dążeń i pokoju. Jako najcenniejszą cechę duchowej tradycji Korei Jan Paweł II uznał *głęboki szacunek dla życia i natury, poszukiwanie prawdy i harmonii, wyrzeczenie się siebie i współczucie – oraz – nieustanne dążenie do samoprzewyższenia*²⁴. Wypowiadając te słowa Papież chciał podkreślić to, że wie, jak wielkie znaczenie wyznawcy buddyzmu przykładają do praktyki przewycięzania swojego „ego”, swojego „ja”, które w ich mniemaniu stanowi główne źródło cierpienia i niewiedzy. Tę prawdę Papież podkreślił także odnośnie rozwoju gospodarczego Korei, podkreślając *istotniejszą niż kiedykolwiek rolę, religii, a w tym buddyzmu, w gwałtownie rozwijającym się społeczeństwie koreańskim, ponieważ, tak jak każdy człowiek musi odnaleźć swoje prawdziwe „ja” poprzez przewyższenie samego siebie oraz wysiłek osiągnięcia harmonii ze wszechświatem i z innymi, to w pewnym sensie podobnie dzieje się ze społeczeństwem, kulturą, wspólnotą istot ludzkich, tak samo religie, a w szczególności buddyzm, powinny dążyć do rozkrzewiania tych duchowych wartości, które są ich istotą*²⁵.

Podczas Mszy Świętej w Kolombo 1995 roku Ojciec Święty zwracając się do przedstawicieli społeczności chrześcijańskich, mówiąc o potrzebie nowej ewangelizacji na terenach Azji, podkreślił ogromne znaczenie duchowych tradycji, które są cechą charakterystyczną osobowości azjatyckiej, takich jak: *milczenie, refleksyjność, modlitwa, asceza i skłonność do wyrzeczeń*, dzięki którym wzajemny dialog może stać się spotkaniem pełnym miłości i zrozumienia²⁶.

3.2. Transcendencja

Jan Paweł II, podejmując dialog z buddyzmem, będąc świadom odmiennego pojmowania rzeczywistości ostatecznej, starał się

²⁴ Jan Paweł II, *Do przywódców religii (Seul, 6 maja 1984)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 48.

²⁵ Tamże, s. 47.

²⁶ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy Świętej (Kolombo, 21 stycznia 1995)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 89.

zawsze podkreślać piękno przyrody, która dla duchowości wschodu stanowi immanencję Absolutu w stworzeniu. Podczas swej wizyty w Japonii Jego pierwsze słowa skierowane do Przedstawicieli Religii Niechrześcijańskich oddają właśnie ten wielki szacunek: *Wyświadczyliście mi wielki zaszczyt, przybywając na spotkanie ze mną w czasie mojej krótkiej wizyty w waszym kraju, którego każdy zakątek odznacza się niezrównaną pięknnością, która świadczy o obecności Boskiej ukrytej we wszystkich widzialnych stworzeniach*²⁷. Prowadząc miłośny dialog otwierający chrześcijaństwo na wyznawców buddyzmu, Papież wielokrotnie przypominał, że *katolicy muszą dbać o promowanie tego dialogu, zarówno dlatego, że wszyscy mamy wspólne pochodzenie jako stworzenia Boga i wspólne przeznaczenie w jego nieskończonej miłości, jak również, dlatego, że misją Kościoła w świecie jest troska o całą ludzką rodzinę, szczególnie, gdy chodzi o poszukiwanie prawdy, szczęścia i solidarności z wszystkimi, którzy cierpią*²⁸.

3.3. Mądrość

Papież, mając także na uwadze fakt, że wyznawcy buddyzmu są przekazicielami i stróżami odwiecznego prawa – *dharmy*, które przekazał im Budda, starał się przede wszystkim w dialogu podkreślać znaczenie tej odwiecznej mądrości, jaką przekazują z pokolenia na pokolenie buddyści swoim wiernym. Już podczas pierwszej wizyty w Japonii w 1981 roku, Papież z wielkim szacunkiem i zrozumieniem odniósł się do tradycji tego kraju, mówiąc: *Cóż może powiedzieć wam Papież, który z Rzymu przybywa z pierwszą wizytą do tego sławnego kraju Wschodu? Jesteście spadkobiercami i strażnikami odwiecznej mądrości. Ta mądrość, w Japonii i na całym Wschodzie, uformowała wysoki poziom życia moralnego. Ta mądrość kazała wam szanować „czyste, jasne i szczere serce” (akaku, kiyoku, naoki, kokoro). Nauczyła was widzieć obecność Bożą w każdym stworzeniu, szczególnie w każdej istocie ludzkiej. Nauczyła was „wyrzekania się siebie i służenia bliźniemu jako szczytu przyjaźni i współczucia, żeby*

²⁷ Jan Paweł II, *Do przedstawicieli Religii Niechrześcijańskich w Japonii (Japonia, 24 lutego 1981)*, s. 38.

²⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie do biskupów Japonii z okazji wizyty ad limina (Rzym, 25 lutego 1995)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 97.

użyć słów waszego wielkiego nauczyciela Saicho²⁹. Podobnie wypowiedział się Papież podczas homilii w Bangkoku w 1984 roku, gdy stwierdził, iż: *życie w świecie, w którym większość obywateli wyznaje buddyzm, ten zbiór przekonań religijnych i idei filozoficznych, zakorzeniony w historii Tajlandii, kulturze i psychice, oddziaływujący głęboko na tożsamość waszego narodu. Można zatem stwierdzić, że w pewnym sensie jesteście dziedzicami starej i czcigodnej mądrości w nim zawartej (...) W praktykowaniu buddyzmu istnieje owo szlachetne dążenie do oddzielenia siebie samego od „mądrości ziemskiej”, aby odkryć i osiągnąć wewnętrzne oczyszczenie i wyzwolenie (...) poprzez modlitwę i medytację w połączeniu z praktykowaniem cnót moralnych*³⁰. Mówiąc te słowa, Jan Paweł II starał się, w myśl soborowej deklaracji *Nostra aetate* podkreślić to, że chrześcijaństwo szanuje i docenia mądrość zawartą w innych religiach, w tym przypadku buddyzmu, i że *nie odrzuca niczego, co w nich jest prawdziwe i święte (Nostra aetate, nr 2)*³¹. Akcentowanie elementów mądrości i wspólnych etycznych celów, istniejących zarówno w chrześcijaństwie i buddyzmie, dla Papieża był zawsze wołaniem o postawę wzajemnego szacunku, który w dialogu jest rzeczą priorytetową, ponieważ to właśnie głęboki szacunek dla tradycji innych religii stanowi wstępny wymóg dla całego dialogu. Dopiero *postawa pełna szacunku* – stwierdza Papież – *uniką zarówno fałszywego irenizmu tkwiącego korzeniami w indyferentyzmie religijnym, jak i walczącego fundamentalizmu, który nie uznaje natury osobowej i indywidualnej poznania prawdy i życia w oparciu o nią*³².

3.4. Życie monastyczne

Największe możliwości dialogu między wyznawcami buddyzmu a chrześcijaństwa Ojciec Święty widział na polu Dialogu Monastycz-

²⁹ Jan Paweł II, *Do przedstawicieli Religii Niechrześcijańskich w Japonii (Japonia, 24 lutego 1981)*, s. 39.

³⁰ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy Świętej na stadionie (Bangkok, 10 maja 1984)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 53.

³¹ Tamże.

³² Jan Paweł II, *Przemówienie do Przewodniczących Konferencji Biskupich w Myanmar (Rzym, 11 lipca 1996)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 99.

nego, polegającego na wspólnych poszukiwaniach, wymianie i poznawaniu duchowych wartości między tymi religiami. Wspólna modlitwa, medytacja i kontemplacja Boga, zdaniem Papieża, nie tylko przyczynia się do lepszego wzajemnego poznania, lecz także wzmacnia przekonanie, że wobec Rzeczywistości Ostatecznej wszyscy są sobie równi, o czym przypominał biskupom z Myanmar: *dialog religijny zawiera w sobie przewyciężenia podziałów i budowanie harmonii poprzez wzajemny szacunek, wyzbycie się egoizmu i pełną miłości służbę wobec innych bez żadnej różnicy. W szczególny sposób stara tradycja monastyczna z Myanmar może stanowić pomost duchowej postawy, która pomoże rozwijać dialog między buddystami i chrześcijanami. Życie poświęcone modlitwie i ascezie przypomina nam z mocą, że najgłębsze pragnienia serca nie zostaną zaspokojone przez materializm „posiadania” niektórych rzeczy, lecz przez wspólnotę „bycia” z Bogiem*³³.

W dialogu z buddyzmem Jan Paweł II zawsze szczerze dziękował Bogu za ciągle żywą tradycję spotkań i ciągłą wymianę mnichów benedyktyńskich z przedstawicielami japońskiego buddyzmu Zen, podczas których obie religie mają okazję doceniać i poznawać odmienne tradycje duchowe. Wagę tych spotkań i potrzebę podejmowania w tym kierunku coraz to owocniejszych działań, zarówno ze strony Kościoła, jak i ze strony wyznawców buddyzmu Zen, Jan Paweł II wielokrotnie podejmował podczas licznych wizyt w Rzymie przedstawicieli duchowej wymiany Wschód – Zachód³⁴.

3.5. Modlitwa

Bezprecedensowym wydarzeniem w dialogu z buddyzmem było spotkanie Jana Pawła II z przedstawicielami wyznań chrześcijańskich i religii niechrześcijańskich z 60 krajów świata 27 października 1986 roku w Asyżu z okazji Światowego Dnia Modlitwy o Pokój. Zgromadzenie tak wielu ludzi reprezentujących rozmaite kultury i tradycje duchowe na wspólnej modlitwie o pokój, zdaniem Papieża pozwala uświadomić współczesnemu człowiekowi, że *jeśli zostanie zaniedbana modlitwa, budowla pokoju narażona jest na upadek*. Dlatego też Ojciec Święty, podejmując dialog z przedstawi-

³³ Tamże, s. 100.

³⁴ Jan Paweł II, *Do Mnichów Zen (Rzym, 9 września 1987)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 65.

cielami wspólnot buddyjskich, bez przerwy zaznaczał, że to właśnie dialog na poziomie monastycznym jest rzeczywiście doświadczeniem religijnym, spotkaniem w głębi serca ożywianego duchem ubóstwa, wzajemnego zaufania i głębokiego szacunku dla waszych tradycji. Jest to doświadczenie, które nie zawsze da się opisać w słowach i które często lepiej wyraża się w ciszy przepelnionej modlitwą³⁵.

W dialogu z buddyzmem na płaszczyźnie wspólnej modlitwy Jan Paweł II podkreślał także szczególne znaczenie kobiet, które całkowicie poświęcają się życiu kontemplacyjnemu, ponieważ ich chrześcijańska modlitwa, kontemplacja i asceza przyczynia się do stworzenia bardziej ścisłych więzów między wyznawcami chrześcijaństwa i buddystycznymi, które otwierają równocześnie drogę do pełniejszej współpracy w promocji integralnego rozwoju człowieka. W tym kontekście społeczna nauka Kościoła stanowi również pomost, który łączy chrześcijan i wyznawców buddyzmu. Możecie wy i wasi współobywatele należący do różnych tradycji religijnych współpracować we wzajemnym poszanowaniu i zrozumieniu w obronie życia i ludzkiej godności, troski o rodzinę oraz popieraniu sprawiedliwości i pokoju w społeczeństwie³⁶. Papież starał się przez to podkreślić, iż apostołat kobiet w zgromadzeniach zakonnych powinien obejmować zwrócenie uwagi na promocję godności i powołania kobiety (...) – ponieważ – Kościół wchodzi w „dialog zbawienia” z wszystkimi mężczyznami i kobietami, z wolnością i szacunkiem prezentując swoje postanie i słuchając mądrości innych wyznawców³⁷. Podkreślając rolę kobiet, które w buddyzmie zajmują także należyte im miejsce i niejednokrotnie rezygnują z macierzyństwa wstępując do Sanghi, podobnie jak czynią to siostry zakonne w chrześcijaństwie, Jan Paweł II wyrażał swój głęboki szacunek i podziw dla mniszek buddyjskich, które dzięki doświadczeniu wspólnej modlitwy kontemplacyjnej, czynią z niej pole wspólnego dialogu międzyreligijnego.

³⁵ Jan Paweł II, *Do mnichów chrześcijańskich i buddyjskich* (Rzym, 20 września 1989), w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 79.

³⁶ Jan Paweł II, *Do biskupów Tajlandii podczas wizyty ad limina* (Rzym, 30 sierpnia 1996), w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 108.

³⁷ Jan Paweł II, *Przemówienie do biskupów Sri Lanki z okazji wizyty ad limina* (Castel Gandolfo, 24 sierpnia 1996), w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 105.

3.6. Pokój i pojednanie

Jan Paweł II właściwie przez cały czas swojego pontyfikatu za główny cel dialogu stawiał kwestię wzajemnego pojednania i pokoju pomiędzy ludźmi, narodami, a przede wszystkim religiami świata. Stałe konflikty na tle religijnym i etnicznym w krajach Dalekiego Wschodu często stawały się przedmiotem wypowiedzi Papieża. Na każdym kroku i przy każdej nadarzającej się okazji Ojciec Święty apelował do przedstawicieli, i to nie tylko duchowych tych krajów, w których antagonizmy na tle rasowym, społecznym i religijnym stawały się przyczyną nierówności społecznej, ograniczeniem wolności religijnej czy przyczyną zaniku wartości duchowych. Papież na tym polu apelował do wrażliwości Buddystów, z jaką reagują oni na wszelką niesprawiedliwość i nienawiść oraz do moralnej odpowiedzialności w trosce o pokój. Podczas pobytu w Stanach Zjednoczonych w 1987 roku, w Los Angeles, Papież witając wspólnotę buddyjską, która *odzwierciedla liczne tradycje czy to azjatyckie czy amerykańskie*, wyraził swe pełne uznanie za jej *styl życia mający za fundament współczucie, serdeczną dobroć oraz pragnienie pokoju, dobrobytu i harmonii między wszystkimi bytami żyjącymi*³⁸.

Podczas spotkania w Rzymie w 1989 roku z przedstawicielami buddyzmu Zen, przybyłymi z Japonii, Papież przypominając tragiczne wydarzenia II Wojny Światowej – zrzucenie bomby atomowej na Hiroszimę i Nagasaki, przypomniał, że dążenie do pokoju powinno stanowić wspólny cel katolików i buddystów. Ojciec Święty przywołał wówczas słowa modlitwy, którą zakończył 50 rocznicę wybuchu II Wojny Światowej w Warszawie: *by Bóg dał nam siłę, aby zawsze za nienawiść odpłacać miłością, na niesprawiedliwość poświęcaniem się na rzecz sprawiedliwości, na potrzeby naszym własnym zaangażowaniem, na wojnę pokojem*. Ponadto Papież stwierdził, że *tak, jak wojna zaczyna się w ludzkim sercu, tak również pokój musi rodzić się w naszych sercach (...) My, ludzie wierzący, pragniemy dać światu świadectwo wzajemnego szacunku i miłości i nieustającej modlitwy o pokój na świecie*³⁹.

O pokoju i pojednaniu mówił także podczas pielgrzymki do Korei, której mieszkańcy doskonale wiedzą, czym jest zniewolenie

³⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie do niechrześcijan (Los Angeles, 16 września 1987)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 67.

i wojna. Z okazji święta „przybycia *Buddhy*”, które w społeczności buddyjskiej przypada na 8 maja, zwrócił się do przedstawicieli buddyzmu koreańskiego słowami serdecznej troski *by wasza ukochana ojczyzna, już od ponad pokolenia tragicznie podzielona na dwie części, została znów zjednoczona w jedną rodzinę, nie w wyniku konfrontacji i wrogości, ale na drodze dialogu, wzajemnego zaufania i braterskiej miłości, przeciwstawiając się światu, który coraz bardziej ulega nieufności, nienawiści i przemocy zbrojnej*⁴⁰. Podczas tej pielgrzymki Papież jeszcze wielokrotnie podejmował dialog z buddystami właśnie na tym polu. Wyrażając swój głęboki szacunek dla różnorodności religijnej w tym kraju, wzywał przedstawicieli buddyzmu do wzajemnego rozwijania braterskiego dialogu oraz *do poświęcenia głównej uwagi temu, co jest ludziom wspólne i co prowadzi ich do dzielenia wspólnego losu w imię miłości prowadzącej do głębokiej jedności między wszystkimi ludźmi i narodami*⁴¹.

W czasie pobytu w Tajlandii w 1984 roku Jan Paweł II wyraził szczerą i pełną uznania podziw dla przywódców tego kraju, którzy swoją postawą bronią „wolności religijnej”. Papież, dziękując za możliwość przybycia, stwierdził także, że pragnie poznać osobiście kraj *głębokich humanitarnych wartości, na których opiera się życie społeczne i kultura tajlandzka, ze swymi obyczajami i tradycjami. Być gościem w kraju, który głosi wolność jako cechę charakterystyczną swego ludu, jest wielkim zaszczytem. We współczesnym świecie historia wolności Tajlandii i jej legendarny duch tolerancji przywołuje na pamięć najgłębsze pragnienia ludzkiej rodziny, pragnienia życia w pokoju, zgodzie i braterstwie. Zwłaszcza szacunek dla prawa człowieka do wolności religijnej przynosi wielki zaszczyt waszemu krajowi (...) Współczucie okazywane przez was potrzebującym i cierpiącym ludziom sprawia, że czuję się bliski wam wszystkim*⁴²; *Ponadto życie w świecie, w którym większość obywateli wyznaje buddyzm, który za*

³⁹ Jan Paweł II, *Do zakonników niechrześcijańskich z Japonii* (Rzym, 6 września 1989), w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 72 n.

⁴⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie powitalne na lotnisku (Seul-Kimpo, 3 maja 1984)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 46.

⁴¹ Jan Paweł II, *Do przywódców religii (Seul, 6 maja 1984)*, dz. cyt., s. 48 n.

⁴² Jan Paweł II, *Przemówienie do pary królewskiej (Bangkok, 10 maja 1984)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 51.

pomocą modlitwy, medytacji i cnót moralności dąży do wewnętrznego oczyszczenia, wolności i wyzwolenia⁴³. Przypominając o pokoju, którego wzorem dla chrześcijan jest Chrystus, Papież szczególnie uwagę zwrócił także na to, że Tajlandczycy, jako naród oparty na tradycji buddyjskiej, są zatem *obdarzeni szczególną zdolnością wyrzekania się przemocy w dochodzeniu własnych praw i dlatego nakaz Pana, by czynić pokój, znajduje właściwy oddźwięk w waszych umysłach i sercach, broniąc przed pokusą uciekania się do przemocy, której świat jest pełen*⁴⁴.

Wyrażając ogromną wdzięczność za przyjazne stosunki między Stolicą Apostolską i Królestwem Tajlandii, przypominając o pokojowej misji Kościoła, mówiąc o ogromie piętrzących się problemów niesprawiedliwości społecznej i rosnącym braku poszanowania godności osoby ludzkiej, której ofiarami stają się często uchodźcy, ubodzy, ludzie starzy i schorowani, Jan Paweł II przypominał wszystkim odpowiedzialnym za rozwój duchowy swoich wyznawców, że te wszystkie problemy nie mogą być rozwiązane *tak długo, jak długo nie tworzy się warunków, w których mogłoby nastąpić prawdziwe pojednanie: pojednanie pomiędzy narodami, pomiędzy różnymi grupami danej wspólnoty narodowej, wewnątrz każdej grupy etnicznej (...)* Słowem, istnieje pilna potrzeba przebaczenia, zapomnienia przeszłości i wspólnej pracy dla zbudowania lepszej przyszłości. W kontekście mego wezwania do pojednania, – stwierdza Papież – *pragnę wyrazić uznanie przedstawicielom różnych innych religii i tradycji duchowych. Ich obecność jest świadectwem wspólnego przekonania o obojętności lepszego rozpoznania wartości należących do duchowego wymiaru ludzkiej egzystencji. Spoglądając z tej perspektywy można łatwo dostrzec, że połączone wysiłki chrześcijan i wyznawców religii niechrześcijańskich – przede wszystkim buddyzmu – w kwestii wzajemnego pojednania jednostek i grup mogą stanowić żyzne pole dla wspólnej pracy*⁴⁵. Kończąc pielgrzymkę w Tajlandii, Ojciec Święty w przemówieniu pożegnalnym wyraził szczerą podziw dla pary królewskiej, a przede wszystkim dla Króla, którego określił jako „Opiekuna

⁴³ Por. Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy Świętej na stadionie (Bangkok, 10 maja 1984)*, s. 53.

⁴⁴ Tamże, s. 55.

⁴⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie podczas spotkania z Rządem, Korpusem Dyplomatycznym i Przywódcami Religijnymi (Bangkok, 11 maja 1984)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 61.

wszystkich religii”, za to, że *osobiście zatroszczył się o zapewnienie w jego kraju swobody praktykowania wyznaniom innym niż buddyzm*⁴⁶. Papież dziękował także za zaszczyt spotkania z Jego Świątobliwością Najwyższym Patriarchą wszystkich buddystów w Tajlandii oraz wyrażał swoje nadzieje na pomyślne rozwijanie się przyszłych katolicko – buddyjskich stosunków⁴⁷.

Problematyka pokoju i pojednania, która staje się wspólną płaszczyzną w dialogu chrześcijańsko – buddyjskim, dominowała także podczas całej pielgrzymki Papieża do kraju *theravadinów* – na Sri Lance. Ojciec Święty, zdając sobie sprawę z konfliktów na tle religijnym, które stale dotyczą społeczeństwo Sri Lanki, zwracając się do biskupów chrześcijańskich, przypomniał, że *w dążeniu do pojednania zgodnie z prawem potrzeba respektowania słusznych racji różnych grup zamieszanych w konflikt (...) – ponieważ – w obliczu trwających konfliktów i podziałów wewnątrz Sri Lanki, Bóg powierzył wam „postugę jednania” (2 Kor 5, 18)*⁴⁸. Podczas podróży na Cejlon w 1995 roku wiele razy Papież podkreślał i wzywał zarówno katolików, jak i buddystów do rozwiązywania konfliktów religijnych drogą szczerego, przepelnionego miłością i zaufaniem dialogu. Znając obawy buddystów przed ewangelizacją prowadzoną przez chrześcijan wśród ludności Sri Lanki, Jan Paweł II w przemówieniu powitalnym na lotnisku na pierwszym miejscu mocno zaakcentował fakt, iż przybywa tu *jako pielgrzym dobrej woli, z niczym innym, jak tylko z pokojem w sercu. Dobrze znam dziedzictwo duchowe waszego kraju, ukazujące się nie tylko w sile waszych religijnych tradycji, lecz także w godnej podkreślenia harmonii i wzajemnym dla siebie szacunku wyznawców różnych religii. Pragnę, aby moja wizyta była wyrazem głębokiego szacunku, jaki żywię wobec wszystkich mieszkańców Sri Lanki, a w szczególności wyznawców buddyzmu. Z całego serca żywię nadzieję, że moja pierwsza wizyta, przyczyni się do umocnienia wśród was dobrej woli, i że będzie mogła przekonać wszystkich o pragnieniu Kościoła katolickiego utrzymania dialogu międzyreligijnego i współpracy w budowaniu świata bardziej sprawiedliwego i braterskiego. Do wszystkich wyciągam przyjacielską rękę przytaczając wspa-*

⁴⁶ Jan Paweł II, *Przemówienie pożegnalne (Bangkok, 11 maja 1984)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 63.

⁴⁷ Tamże, s. 63 n.

⁴⁸ Jan Paweł II, *Do biskupów Sri Lanki z okazji wizyty ad limina (Rzym, 8 lipca 1989)*, s. 75.

*niałe słowa z Dhammapada: jedno słowo przynoszące pokój lepsze jest niż tysiące słów bezużytecznych*⁴⁹.

Papież stale apelując do wspólnot buddyjskich, koegzystujących razem z hinduizmem, islamem i chrześcijaństwem, przypominał, że przekonania religijne owych wspólnot powinny inspirować wspólne dla wszystkich wartości, takie jak: *szacunek dla innych, dialog, wzajemne zrozumienie w poszukiwaniu prawdy*⁵⁰. Papież zatem stale starał się zwracać uwagę na wzajemną współpracę chrześcijan i buddystów, mieszkających na Sri Lance, w celu zniwelowania podziałów wynikających z przyjmowanych odmiennych wartości duchowych. Cytując słowa św. Pawła, podczas homilii w Kolombo, że *Nikomuzem za zło nie odpłacajcie. Starajcie się dobrze czynić wobec wszystkich ludzi! (Rz 12, 17)*, Jan Paweł II stwierdził, że *właśnie taka jest wola Boża wobec Sri Lanki! Przebaczenie, pojednanie, pokój: oto wyzwanie stojące przed wami wszystkimi – Syngalezami i Tamilami, buddystami, hinduistami, muzułmanami, chrześcijanami i wszystkimi ludźmi dobrej woli. Oto wyzwanie dla was wszystkich*⁵¹. Te słowa wypowiedziane przez Papieża do mieszkańców Cejlonu, oddają właściwie cały sens i cel dialogu podejmowanego przez Jana Pawła, i to nie tylko z wyznawcami buddyzmu, ale z wszystkimi niechrześcijańskimi wyznaniem.

Oblicze dialogu Papieża ze wspólnotami buddyjskimi, który zarysowuje się na podstawie Jego licznych wypowiedzi, zawiera cechy pełnego zrozumienia i miłości spotkania dwóch zupełnie różnych religii, które wspólnie stają w obronie takich wartości *jak troska o całą rodzinę ludzką (...) w poszukiwaniu prawdy, szczęścia i solidarności ze wszystkimi którzy cierpią i są w potrzebie*⁵². Zatem dla Jana Pawła II wartość nadrzędną posiada dialog życia, który toczy się stale między katolikami a wyznawcami buddyzmu, ponieważ jest to *dialog, który wypytywa w sposób naturalny ze stałego spotykania się osób w rodzinie, społeczeństwie i świecie*⁵³. *Dialog międzyreligijny z wspólnotą buddyjską*, – jak stwierdził Papież podczas przemówienia do Przewodniczących Konferencji Biskupów Sri Lanki w Rzy-

⁴⁹ Jan Paweł II, *Przemówienie na lotnisku (Sri Lanaka, 20 stycznia 1995)*, s. 83 n.

⁵⁰ Tamże, s. 84.

⁵¹ Jan Paweł II, *Homilia podczas Misy Świętej (Kolombo, 21 stycznia 1995)*, s. 90.

⁵² Jan Paweł II, *Do biskupów Japonii podczas wizyty ad limina (Rzym, 25 lutego 1995)*, s. 92 n.

⁵³ Tamże, s. 93.

mie 1996 r. – *może opierać się na uznaniu wspólnych wartości, jak niezwywalna godność rodziny, szacunek dla cnotliwego życia, rezygnacja z przemocy oraz zapomnienie o samym sobie, aby zadośćuczynić potrzebom innych, taka właśnie promocja dialogu międzyreligijnego i prawdziwej duchowej solidarności z innymi stanowi ważny wkład w budowanie pokoju u harmonii*⁵⁴.

Dialog Jana Pawła II z buddyzmem zawiera wszystkie podstawowe cechy dialogu międzyreligijnego, którego podstawą jest wzajemne poznanie, zrozumienie, rodzące się z szacunku i tolerancji wobec innej wiary. Papież, podejmując się misji tworzenia nowego wymiaru dialogu z buddyzmem, zawsze starał się mieć na uwadze te podstawowe cechy dialogu, które zostały zarysowane w soborowej deklaracji *Nostra aetate*. Pomimo różnic filozoficzno – doktrynalnych, jakie dzielą buddyzm i chrześcijaństwo, Papież zawsze starał się odnajdować wspólne wartości, które przyjmowane są przez wyznawców obu tych religii. Mówił o ogromnym znaczeniu modlitwy, dzięki której staje się możliwe budowanie nowej ludzkości w oparciu o wartości duchowe. O miłosierdziu i współczuciu cechujących Buddystów, których w chrześcijaństwie uosobieniem jest osoba Chrystusa oddającego swoje życie za grzechy całego świata. Podkreślał pokojowe dążenia Buddystów w rozwiązywaniu światowych problemów, ich walkę z biedą, nietolerancją, rasizmem i fundamentalizmem religijnym, a także podejmowane przez nich działania na rzecz równości i sprawiedliwości społecznej. W podejmowanym dialogu z przedstawicielami wspólnot buddyjskich Papież doceniał także ich dążenia do wyzwolenia z własnych ograniczeń, egoizmu, niewiedzy, drogą żarliwej modlitwy, medytacji, kontemplacji i ascezy.

* * *

Jan Paweł II, poszukując wspólnych płaszczyzn w dialogu z buddystami, nigdy nie zapominał o swojej misji głoszenia Ewangelii i tożsamości religijnej, której brak prowadzi jedynie do indyferentyzmu religijnego oraz fałszywych prób relatywizmu. Przypominał, że współczesne zainteresowanie duchowością buddyjską nie

⁵⁴ Jan Paweł II, *Przemówienie do Przewodniczących Konferencji Biskupów Sri Lanki (Rzym, 24 sierpnia 1996)*, s. 101.

może przybierać formy jedynie płytkiej fascynacji stosowanymi w niej technikami medytacyjnymi, które przyjmowane są często bezkrytycznie przez Chrześcijan. Ojciec Święty zalecał więc Chrześcijanom poznanie w pierwszej kolejności swojej wiary i duchowości, aby w ten sposób móc właściwie ubogacać ją o techniki medytacyjne stosowane w buddyzmie⁵⁵. Papież bowiem zdawał sobie sprawę, że jednak *sotériologia buddyzmu stanowi poniekąd odwrotność tego, co jest istotne dla chrześcijaństwa*⁵⁶.

Zwracając się do Chrześcijan egzystujących w środowisku innych religii, w tym buddyzmu, Papież stwierdzał, że tylko wtedy *chrześcijanie będą naprawdę godni Chrystusa, zachowując moc soli lub zaczynu, a ich wiara nie rozmyje się w niejasnościach niebezpiecznego synkretyzmu*⁵⁷. Zatem najważniejszym celem w podejmowaniu dialogu z buddyzmem, który zawsze starał się mieć na uwadze Jan Paweł II, było wzajemne poznanie i zrozumienie, zarówno na polu wspólnych etycznie – moralnych działań, celów i dążeń, jak i w kontekście dzielących nas doktrynalnych różnic, ponieważ: *dialog (...) nie lęka się zarzutu zrodzenia sztucznej zgody odnośnie do przekonań naszej wiary. Zapewnia on raczej, że w zapale głoszenia własnych opinii i w stosowanych przez nas metod szanujemy prawo każdego człowieka do wolności religijnej*⁵⁸.

⁵⁵ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania Vittoria Messoriego*, dz. cyt., s. 84 n.

⁵⁶ Tamże, s. 81.

⁵⁷ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy Świętej na stadionie w Municipal (Benin Cotonou, 17 lutego 1982)*, w: Z.J. Kijas, S. Lach (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 43.

⁵⁸ Jan Paweł II, *Do przedstawicieli innych religii (Tanzania, Dar-es-Slaam, 2 września 1990)*, w: S. Lach, J. Kijas (red.), *Buddyzm i Hinduizm w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, dz. cyt., s. 187.